

АНТРОПОЛОГІЧНИЙ СТАТУС ЛЮДСЬКОГО ЕМБРІОНА В АСПЕКТІ ПРОБЛЕМИ АБОРТУ

Арцишевський Р.А., Баглик А.І.

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

У статті досліджено антропологічний статус людського ембріона. Бо сьогодні це є одним з найактуальніших питань біоетики. Адже питання про особистість людини є ключовою науковою проблемою в дискусії про аборт.

Ключові слова: біоетика, ембріон, зачаття, аборт, людське життя.

Постановка проблеми. Проблеми людини і людського буття майже завжди були в центрі уваги філософів усіх часів. Але особливої актуальності вони набули в наш час, коли більшість дослідників визнає ці проблеми найбільш важливими в галузі сучасної науки і філософії.

Досягнення в галузі людинознавства і активна розробка філософсько-антропологічної тематики призвели до виникнення низки комплексних досліджень людини, зокрема таких, як віталогія (вчення про індивідуальне життя людини), танатологія (вчення про смерть), біоетика, сексологія та інших. Разом з тим були актуалізовані нові проблеми, яким раніше не приділялася належна увага в галузі філософії. До цих проблем відносяться і проблема народження людини. У зв'язку з цим виникають нові світоглядно-етичні проблеми, однією з головних серед яких і надзвичайно актуальною у наш час є проблема аборту, або штучного переривання вагітності.

Результати наукових робіт такого роду становлять значну цінність для суспільства, оскільки під їх впливом формується ставлення до життя, усвідомлюється цінність життя. Це і є однією з головних причин зростання актуальності даної проблеми і звернення до неї представників різних галузей знань і наук, у тому числі й філософії. Саме цим і обумовлений вибір теми нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Існуючі дослідження проблеми можливості переривання розвитку людини в пренатальний період зосереджені головним чином на висвітленні її негативних наслідків. Тому необхідно зупинитися на розкритті багатогранності проблеми аборту, та з'ясування антропологічного статусу людського ембріона, розгляд якого і є головною метою цієї статті.

Виклад основного матеріалу. Антропологічний статус людського ембріона на сьогодні є одним з найактуальніших питань біоетики. В інтерпретації ембріогенезу людини з'являються все нові критерії (аргументи) людськості. Питання про особистість людини є ключовою науковою проблемою в дискусії про аборт. Головна відмінність між людиною та іншими живими істотами власне зводиться до того, що людина є особовим буттям, тобто буттям, якому притаманні такі фундаментальні риси як свідомість, раціональність, воля, здатність до трансценденції (як приклад можемо подати здатність виходити поза межі іманентних процесів задля пошуку істини, відстоювання істини, спілкування з іншими і здатність зайняти позицію стосовно теорій, рішень і вчинків навіть своїх власних), а також переживати емоційні стани і мати інтереси [6, с. 183].

З якого моменту людський ембріон стає людиною? Що відчуває та переживає немовля до того, як народиться? Коли власне починається життя?

Ці запитання цікавлять не лише батьків. Відповіді шукають різні науковці, а також філософи,

теологи. З'являється все більше і більше інформації про перші моменти життя малюків, їх розвиток у материнській утробі.

Сучасні наукові факти і дослідження підтверджують точку зору Василя Великого (IV ст. н. е.) про те, що людське життя починається не з моменту народження, а з моменту зачаття. Так, французький генетик, професор Же-ром Лежен зазначає, що життя починається в момент, коли вся необхідна і достатня інформація поєднана, щоб визначити новий організм. Таким чином, життя починається саме в той момент, коли вся інформація, яку несе сперматозоїд, з'єднується з інформацією яйцеклітини, як тільки сперматозоїд проникає всередину, новий організм починає своє існування. Так, професор Х. Г'ордон зазначає, що людське життя починається в момент зачаття; професор В. Боуз моментом початку життя також визначає зачаття; так само професор Гарвардського університету М. Метью-Рот зауважує, що людське життя починається з моменту зачаття [3, с. 38].

У 1981 році в доповіді на 97-му Конгресі США було зазначено, що лікарі, біологи та інші вчені згодні, що зачаття означає початок життя людини – істоти, яка і є представником людського роду. Визнаний науковець Ж. Лежен говорив: «Якщо людина не починає своє існування в момент зачаття, то людина ніколи не виникає, іншими словами, звідки може прийти нова інформація? Дитина з пробірки – приклад цього факту для тих, хто сумнівається» [3, с. 45].

Отже, наголосимо, що більшість учених дотримується позиції, згідно з якою життя людини починається з запліднення яйцеклітини.

Звертаючись до питання онтологічного статусу ненародженої дитини, варто розглянути дані з галузі ембріології, яка займається вивченням розвитку дитини в лоні матері, оскільки кожна людина, як і будь-який живий організм, має свій характеристичний фенотип (тобто набір зовнішніх і внутрішніх ознак і властивостей), який відрізняє його від інших йому подібних організмів. Відмінності обумовлені унікальністю будь-якого індивідуального генотипу – всього набору генів даного організму. За теорією ймовірності, двох генетично однакових організмів бути не може. Кількість і послідовність генів в кожній хромосомі не можуть повторитися, їх число мінливе, розташування завжди будуть вище того числа організмів, які з'являться на земній кулі протягом багатьох і багатьох сотень мільйонів років.

Відомості з ембріології дозволяють створити чітке уявлення про початок людського життя. Однак, як зазначає доктор теології А.Дж. Католо відповідь на питання чи людський ембріон є особою, знаходиться поза компетенцією біологічних наук. Єдиною відповіддю біолога може бути твердження, що «ембріон вже від моменту зачаття становить індивідуальне людське життя, яке розвивається» [8, с. 59].

Багато сучасних біоетиків розвивають дескриптивні критерії буття людини, згідно з якими залежно від фактичної наявності або відсутності актів свідомості, автономії, відповідальності за своє минуле та майбутнє, людей викреслюють зі спільноти осіб. А з цього випливає факт позбавлення їх права на життя. Керуючись саме подібними критеріями Г.Т. Енгельгардт, П. Зінгер, З. Шаварські та інші виключають з родини осіб не лише людських істот у пренатальному періоді, а й новонароджених, дітей і дорослих з різними хворобами та патологічними станами.

Помилка цих учених полягає у тому, що вони визнають або заперечують статус буття людини на підставі певних ознак, ігноруючи те, що акти живих та свідомих істот не творять їхньої природи, а тільки виражають її. У ембріона як людини, так і тварин не спостерігається ознак свідомості. Однак це не означає, що йдеться про аналогічні форми буття. Різняться вони своєю природою, і тому разом з актуалізацією людської сутності ембріона людини спостерігаються акти мислення та пізнання. Судження, що малюки – це «потенційні» особи, є хибним. Як стверджує Р. Шпеманн: «Немає потенційних осіб. Особи мають здібності, потенціали. «Щось» не стає «кимось». Особа ані не з'являється пізніше, ані не відходить раніше, ніж помирає людина. Особу можна розпізнати, оскільки вона постає у спільноті людей, що одночасно є спільнотою передавання життя. Щодо людини в пренатальному періоді слід зазначити, що всі люди є особами [8, с. 98].

Людина – найнеповторніше, що може бути у світі, це цілий космос, унікальне поєднання краси, гармонії, індивідуальності, яке постійно прагне до розвитку й самовдосконалення. Людство підкорило собі космічні простори та морські глибини, досягло високого рівня в науково – дослідницькій діяльності, об'єднало у світову спільноту різні нації й народи, але так і не змогло визначитись щодо найголовнішої проблеми: знищення собі подібних. Такий вислів може здатися шокуючим, але кожного дня внаслідок збройних конфліктів гинуть люди, про що нас повідомляють засоби масової інформації. Та існує інший вид смерті (не пов'язаний ні з війнами, ні з хворобами, а ні з нещасними випадками) – аборт і саме про його жертв нам мало що говорять.

Спокон століть штучне переривання вагітності було поза законом. Усі релігійні конфесії забороняли віруючим брати участь у цій процедурі. У ХХ столітті легалізували аборти і як альтернативу створили контрацептиви і стало актуальним планування сім'ї. Поява в другій половині ХХ століття, регуляції народжуваності, зміна культурних традицій країн світу загострило питання моральної оцінки процедури штучного припинення вагітності.

Е. Сгреч та В. Тамбоне у своїй праці «Біоетика» вважають, що трагічну тему штучного абортів можна розглядати з різних точок зору. До цієї теми можна підійти в історичному плані, з позиції соціології, з точки зору права цивільного чи кримінального, богословсько-моральної та канонічної позиції. Є також культурний аспект, бо поза сумнівом, що допущення або легалізація абортів вважається в деяких культурах або субкультурах вибором цивілізованого рівня життя, у той час як для інших, навпаки, це є одним з найбільш тривожних ознак культури смерті [7, с. 53].

Аборт належить до найстаріших проблем медичної етики, і навіть філософії, юриспруденції і теології. Клятва Гіппократа забороняє лікарям переривати вагітність. У той самий час Аристотель вважав аборт допустимим. У позиції Аристотеля

привертають увагу два моменти: необхідність абортів обґрунтовується в нього демографічними цілями (регулюванням народжуваності); він вважав аборт дозволеним, поки в зародка не сформувалися «чутливість» і «рухова активність» [1, с. 624].

Остаточне усвідомлення цінності ембріона пов'язане з виникненням християнства. Вже в епоху раннього християнства аборт ототожнюється з убивством людини. Причина, по якій більшість християнських богословів відкидають аборт, викладена Філіпом Хьюсом в книзі: «Християнська етика в світському суспільстві». Він зауважує, що «у всій Біблії немає припущення, що аборт може бути правом вибору вагітних жінок; більш того, поняття абортів настільки чужде біблійній перспективі, що воно навіть не згадується». Хьюс повідомляє про страхітливі зростання числа абортів у всьому світі, а також про легалізацію і схвалення такої практики урядами багатьох країн [5, с. 143]. Більшість християн відкидають аборт як засіб контролю над народжуваністю. Писання пояснює, що ще ненародженій дитині, навіть на ранніх стадіях ембріонального розвитку, властиві відмінні людські характеристики, такі як почуття болю, на що вказують ультразвукові дослідження. Етична і моральна сторона цієї процедури знову і знову піднімається жінками, що витерпіли психологічну та душевну травму через постійно переслідування спогадів з пережитого. Святе Письмо стверджує, що Бог розглядає зародок в утробі матері як творіння рук Своєї і часто наділяє його духовними благословеннями перш, ніж він або вона приходить у світ. Таким чином, Бог активно і творчо залучений до розвитку людського життя. Він особисто піклується про дитину в момент її зачаття, Його турбота про утробний плід перетворюється в план для життя цієї дитини. Саме з цієї причини Бог розглядає аборт як вбивство людини [2, с. 904].

У суперечці про аборти, головне питання – це життя. Справа навіть не в тому, як визначити, що таке життя і коли вона починається, – життя є життя і до нього не можна підходити легковажно. Суспільство, на їх думку, повинно почитати життя, як народженої так і ненародженої людини, як святиню.

Навколо такої складної і делікатної теми в біоетичній літературі склалися дві протилежні точки зору. Аборт – це суто особиста, інтимна проблема, яка нікого, крім самої жінки, не стосується, в яку ніхто не повинен втручатися.

Сучасне виправдання штучного переривання вагітності базується на «трьох китах»: 1) відсутності в законодавстві чітких критеріїв для визначення юридичного статусу плоду; 2) праві жінки самовільно розпоряджатись власним тілом, а як наслідок, і дитиною яка виношується. Тобто це – просто одна з медичних операцій, і як у випадку кожної хірургічної операції всі проблеми вирішуються лікарем і пацієнтом. Якщо коротко висловити цю точку зору, можна сказати так: «Аборт – це медична проблема»; 3) попереджені кримінальних абортів. Недостатня кількість дитячих будинків, притулків, соціальне сирітство, неспроможність гідно забезпечувати дітей – аргументи другого плану, які лише відволікають від суті і мають зовсім інші корені та інші способи вирішення [8, с. 96].

Також не слід забувати що аборт ображає моральне почуття, тому тут існує моральна, етична проблема, і притому – найскладніша. Адже перш, ніж прийти до лікаря, жінка вирішує моральну проблему: життя або смерть майбутньої людини, та й після того, як вона звертається до лікаря, етичний

сенса проблеми не тільки не зникає, але ще більше ускладнюється: у неї втягується третя людина – лікар, і якщо він робить свою справу, то стає співучасником вбивства [4, с. 113].

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи, можна зробити висновок про те, що більшість біологів та соціологів дотримується позиції, згідно з якою життя людини починається із запліднення яйцеклітини. Наукові дослідження про біологічну сутність людського ембріона доводять, що з моменту зачаття, тобто злиття жіночої і чоловічої статевих клітин з'являється людський ембріон, що має в наявності всі характеристики людського індивідуума. І у зворотньому сенсі: штучний аборт є злочином проти людського життя або, краще сказати, проти особистості. Це вбивство має місце навіть і тоді, коли суб'єктивно і психологічно воно не від-

чувається таким або ж закон не визнає такої його оцінки.

З етичної точки зору можна деякою мірою відійти від попередніх філософських дискусій: досить встановити, що запліднена яйцеклітина має дійсний зв'язок з особистістю, яка розвивається, і має призначення стати нею, і тому необхідно виключити будь-яку можливість її знищення або ушкодження її цілісності. Окрім того, сумління зобов'язує нас утримуватися від усякої дії, спрямованої на видалення плоду, так само як, скажімо, кожна людина повинна утримуватися від стрілянини у лісі з рушницями, якщо не впевнена у тому, що попаде у птаха чи дикого звіра, а не в людину. Перед обличчям морального закону, який прямо забороняє вбивство невинної людської істоти, не існує ніяких привілеїв і ніяких виключень ні для кого.

Список літератури:

1. Аристотель. Политика. Соч. Т. 4. – М., 1984. – С. 624.
2. Библия с комментариями. Полноценная жизнь. // 2 изд., «LifePublishersInternational», USA.: 2004, – С. 2090.
3. Булгакова А.И. Жером Лежен: благая весть о жизни / А.И.Булгакова, Н.С. Грозная // Синдром Дауна XXI век. – 2009. – № 2. – С. 64.
4. Коновалова, Л.В. Прикладна етика : за матеріалами західної літератури / Л.В. Коновалова. РАН; Ін-т філософії. – М. : 1998. – С. 216.
5. Пирс Баргон Этика служителя / Пирс Баргон // Лайф Паблицерс Интер-нейшнл. Минск: «Белпринт». : 2000. – С. 296.
6. Психологический анализ и проблема статуса эмбриона // Материалы XI Международных образовательных чтений (Направление VI: «Христианство и наука». Секция: Православие и медицина). / Чиндин И.В. – М., 2004. – С. 188-193.
7. Стречча Э. Биоэтика. Учебник / Э. Стречча, В. Тамбоне / Пер. с итал., М.: ББИ св. Апостола Андрея, 2002. – С. 413.
8. Таран Н.А. Аборт як соціальна проблема/ Н.А. Таран // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2007. – № 1 – С. 105.

Арцишевский Р.А., Баглык А.И.

Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки

АНТРОПОЛОГИЧЕСКИЙ СТАТУС ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ЭМБРИОНА В АСПЕКТЕ ПРОБЛЕМЫ АБОРТА

Аннотация

В статье исследован антропологический статус человеческого эмбриона. Потому что сегодня это является одним из самых актуальных вопросов биоэтики. Ведь вопрос о личности человека является ключевой научной проблемой в дискуссии об аборте.

Ключевые слова: биоэтика, эмбрион, зачатие, аборт, человеческая жизнь

Artsishevsky R.A., Bahlyk A.I.

Lesya Ukrainka Eastern European National University

THE ANTHROPOLOGICAL STATUS OF THE HUMAN EMBRYO IN THE ASPECT OF THE PROBLEM OF ABORTION

Summary

The article investigates the anthropological status of the human embryo. Because today it is one of the most pressing issues of bioethics. After all, the question about a person's personality is a key scientific issue in the debate about abortion.

Keywords: bioethics, embryo, conception, abortion, human life.